

INFORMATION OM EGENSKAPER OCH RISKER AVSEENDE FINANSIELLA INSTRUMENT

Du som kund måste vara införstådd med bl.a. följande:

- att investeringar eller andra positioner i finansiella instrument sker på din egen risk och det är därför viktigt att du förstår de finansiella instrumentens egenskaper och risker innan du investerar i dem
- att du som kund själv noga måste sätta dig in i värdepappersföretagets allmänna villkor för handel med finansiella instrument och i förekommande fall information i prospekt samt övrig information om aktuellt finansiellt instrument, dess egenskaper och risker
- att det vid handel med finansiella instrument är viktigt att du kontrollerar all rapportering avseende dina transaktioner och innehav samt omgående reklamerar eventuella fel
- att det är viktigt att fortlöpande bevaka värdeförändringar på innehav av och positioner i finansiella instrument
- att du som kund själv måste initiera de åtgärder som erfordras för att minska risken för förluster

1. RISKER MED FINANSIELLA INSTRUMENT

1.1. ALLMÄNT OM RISKER

Investeringar i finansiella instrument är förknippade med ekonomisk risk, vilket beskrivs i detta informationsdokument. Du som kund ansvarar själv för risken i dina investeringar och måste därför själv ta del av och därmed skaffa dig kännedom om de allmänna villkor, faktablad, prospekt eller liknande, som gäller för handel med sådana instrument och om instrumentens egenskaper och risker. Du kan få informationen via det värdepappersföretag som du har anlitat. Du måste också fortlöpande bevaka dina investeringar i sådana instrument. Detta gäller även om du fått investeringsrådgivning vid investeringstillfället. Om du själv förvaltar dina investeringar och det skulle visa sig behövas, är det ditt eget ansvar att vara beredd att snabbt vidta åtgärder, exempelvis genom att se över dina investeringar och göra en bedömning om det finns skäl att sälja instrument som utvecklas negativt.

Det finns en uppdelning på så kallade icke-komplexa finansiella instrument (vanligtvis t.ex. aktier och värdepappersfonder) respektive komplexa finansiella instrument (vanligtvis t.ex. derivatinstrument). Uppdelningen belyser bl.a. att instrumenten är förenade med olika nivåer av risk och det kan också vara svårare att förstå riskerna med komplexa finansiella instrument. När det gäller handel med finansiella instrument är det också viktigt att beakta den risk det kan innebära att handla med finansiella instrument på en annan handelsplats än en reglerad marknad, där kraven som ställs generellt är lägre.

Finansiella instrument kan ge avkastning i form av utdelning eller ränta. Härutöver kan marknadspriset

(kursen) på instrumentet öka eller minska i förhållande till priset när investeringen gjordes. I den fortsatta beskrivningen inräknas i ordet investering även eventuella korta positioner (negativa exponeringar) som tagits i instrumentet, jämför t.ex. vad som sägs om blankning i avsnitt 4 nedan. Den totala avkastningen är summan av utdelning eller ränta och prisförändring på instrumentet.

Vad investeraren eftersträvar är naturligtvis en total avkastning som är positiv, d.v.s. att investeringen ger vinst, helst så hög som möjligt. Men det finns också en risk att den totala avkastningen blir negativ, d.v.s. att det blir en förlust på investeringen. Risken för förlust varierar med olika instrument. Vanligen är möjligheten till vinst på en investering i ett finansiellt instrument kopplad till risken för förlust. Generellt är möjligheten till vinst respektive risken för förlust större ju längre du behåller investeringen, men för vissa instrument finns det en rekommenderad innehavstid som kan påverka hur lång tid det är lämpligt att du behåller investeringen. I investerings-sammanhang används ibland ordet risk som uttryck för såväl förlustrisk som möjlighet till vinst. I den fortsatta beskrivningen används dock ordet risk enbart för att beteckna förlustrisk. Det finns olika sätt att investera som minskar risken. Vanligen anses det bättre att inte investera bara i ett enda eller ett fåtal finansiella instrument, utan att i stället investera i flera olika finansiella instrument. Dessa instrument bör då erbjuda en spridning av riskerna och inte samla risker som kan utlösas samtidigt. En spridning av investeringarna till utländska marknader minskar normalt också risken i den totala portföljen, även om det vid handel med utländska finansiella instrument tillkommer en valutarisk.

INFORMATION OM EGENSKAPER OCH RISKER AVSEENDE FINANSIELLA INSTRUMENT

1.2. OLIKA TYPER AV RISKBEGREPP M.M.

I samband med den riskbedömning som du som kund bör göra inför en investering i finansiella instrument, och även fortlöpande under innehavstiden, finns en mängd olika riskbegrepp och andra faktorer som du bör beakta och sammanväga. Nedan följer en kort beskrivning av några av de vanligaste riskbegreppen.

Bolagsspecifik risk – risken att ett visst bolag går sämre än förväntat eller drabbas av en negativ händelse och de finansiella instrument som är relaterade till bolaget därmed kan falla i värde.

Branschspecifik risk – risken att en viss bransch går sämre än förväntat eller drabbas av en negativ händelse och de finansiella instrument som är relaterade till bolag i branschen därmed kan falla i värde.

Hållbarhetsrisk – risken att en miljörelaterad, social eller styrningsrelaterad händelse eller omständighet som, om den skulle inträffa, skulle ha en faktisk eller potentiell betydande negativ inverkan på en investerings värde. Exempel på hållbarhetsrisk är konsekvenserna av miljöförstöring, (t.ex. förbud som gör att verksamhet måste ställa om eller avvecklas, minskad efterfrågan, svårighet att erhålla finansiering eller fysisk risk som utarmning av resurser och naturkatastrofer), konsekvenser av brott mot mänskliga rättigheter, arbetstagares rättigheter, jämställdhet, korruption och mutor samt konsekvenserna av bristande bolagsstyrning. Det innebär att både miljörelaterade, sociala eller styrningsrelaterade händelser som härrör från exempelvis ett bolags egen verksamhet och sådana som inträffar oberoende av den verksamhet som bolaget bedriver kan innebära en hållbarhetsrisk för bolaget.

Hävstångseffektsrisk – konstruktionen av derivat-instrument som gör att det finns en risk att prisutvecklingen på den underliggande tillgången får ett större negativt genomslag i kursen/priset på derivatinstrumentet.

Kreditrisk – risken för bristande betalningsförmåga hos till exempel en emittent eller en motpart. Bristande betalningsförmåga för en emittent eller motpart kan innebära konkurs eller företagsrekonstruktion med offentligt ackord (nedsättning av fordringsbelopp). Banker, andra kreditinstitut och värdepappersbolag kan i stället bli föremål för resolution. Det innebär att staten kan ta kontroll över institutet och dess förluster kan komma att hanteras genom att dess aktie- och fordringsägare får sina innehav nedskrivna och/eller för fordringsägare sina fordringar konverterade till aktieinnehav (s.k. skuldnedskrivning eller bail-in).

Kursrisk – risken att kursen/priset på ett finansiellt instrument går ner.

Legal risk – risken att relevanta lagar och regler är oklara eller kan komma att ändras.

Likviditetsrisk – risken att du inte kan sälja eller köpa ett finansiellt instrument vid en viss önskad tidpunkt.

Marknadsrisk – risken att marknaden i sin helhet, eller den del därav där du som kund har din investering, t.ex. den svenska aktiemarknaden, går ner.

Prisvolatilitetsrisk – risken för att stora svängningar i kursen/priset på ett finansiellt instrument kan påverka investeringen negativt.

Ränterisk – risken att det finansiella instrument du investerat i minskar i värde p.g.a. förändringar i marknadsräntan.

Skatterisk – risken att skatteregler och/eller skattesatser är oklara eller kan komma att ändras.

Valutakursrisk – risken att en utländsk valuta som ett innehav är relaterat till (t.ex. fondandelar i en fond som investerar i amerikanska värdepapper noterade i USD) försvagas.

2. FINANSIELLA INSTRUMENT

2.1. FONDER OCH FONDANDELAR

En fond är en "portfölj" av olika finansiella instrument, t.ex. aktier och obligationer. Fonden ägs gemensamt av alla som sparar i fonden, andelsägarna, och förvaltas av ett fondbolag eller en AIF-förvaltare. Fondandelsägarna får det antal andelar i fonden som motsvarar andelen insatt kapital i förhållande till fondens totala kapital. Det är viktigt för dig som kund att ta reda på vilka investeringsregler som gäller för en fond som du vill investera i. Detta framgår av fondens informationsbroschyr och faktablad. Varje fondbolag och AIF-förvaltare som förvaltar specialfonder är skyldigt att självmant erbjuda potentiella investerare det faktablad som avser fonden. I faktabladet framgår även fondens risk/avkastningsprofil där sambandet mellan risk och möjlig avkastning i fonden anges i form av en skala mellan 1 och 7, där 7 innebär högst möjlig avkastning men också högst risk för dig som investerare. Se även avsnitt 1.2 ovan.

INFORMATION OM EGENSKAPER OCH RISKER AVSEENDE FINANSIELLA INSTRUMENT

Olika slags fonder styrs av olika regelverk:

Värdepappersfonder är de fonder som uppfyller det s.k. UCITS-direktivets krav på bl.a. investeringsbestämmelser och riskspridning. Såväl svenska som utländska värdepappersfonder (som fått tillstånd i sitt hemland inom EES) får, efter anmälan till behörig myndighet, säljas och marknadsföras fritt i samtliga EES-länder.

Alternativa investeringsfonder (AIF) är fonder som har friare investeringsregler eftersom förvaltaren kan investera i fler typer av tillgångar och använda olika investeringsstrategier, utan UCITS-direktivets krav på, exempelvis, riskspridning. Den som förvaltar en AIF kallas för AIF-förvaltare och ska följa reglerna i AIFM-direktivet. Det är särskilt viktigt för dig som kund att ta reda på vilka investeringsregler som en AIF du avser att investera i kommer att iakttas. Detta framgår av fondens informations-broschyr/prospekt och faktablad. Alternativa investeringsfonder får inte marknadsföras och säljas fritt till icke-professionella kunder utanför Sverige.

Svenska specialfonder är en typ av AIF. De uppfyller delvis UCITS-direktivets krav på bl.a. investeringsbestämmelser och riskspridning men har fått tillstånd att på ett eller flera sätt avvika från reglerna i UCITS-direktivet. Det är särskilt viktigt för dig som kund att ta reda på vilka investeringsregler som en svensk specialfond du avser att investera i kommer att iakttas. Detta framgår av fondens informationsbroschyr-/prospekt och faktablad. Svenska specialfonder får inte marknadsföras eller säljas fritt till icke-professionella kunder utanför Sverige.

Du kan köpa eller lösa in andelar i olika slags fonder på olika sätt:

Andelarna i en fond kan köpas och lösas in genom värdepappersföretag som distribuerar andelar i fonden eller direkt hos fondbolaget. Vissa fonder handlas dagligen eller månatligen medan andra fonder kan ha förutbestämda tidpunkter då fonden är "öppen" för köp och inlösen, varför det inte alltid är möjligt med regelbunden handel. Ett fondbolag kan i vissa undantagsfall stänga eller senarelägga handeln med andelarna i en fond. Det innebär att om du lagt en köp- eller inlösenorden kommer ordern inte utföras förrän handeln med fonden är i gång igen. För att få stänga en fond för handel krävs det att det finns "särskilda omständigheter" eller "särskilda skäl", exempelvis att en marknad fungerar otillfredsställande så att en fond får likviditetsproblem. Ett fondbolags möjlighet att stänga

en fond för handel ska framgå av fondens fondbestämmelser.

Andelarnas aktuella värde beräknas regelbundet av fondbolaget och baseras på kursutvecklingen av de finansiella instrument som ingår i fonden. Det kapital som investeras i en fond kan både öka och minska i värde och det är därför inte säkert att du som investerare får tillbaka hela det insatta kapitalet. För fonder med en basvaluta annan än SEK tillkommer en valutarisk vid handel av fondandelar.

En s.k. **ETF (Exchange Traded Fund)**, eller **börshandlad fond**, skiljer sig från hur en vanlig fond handlas. Andelar i ETF:er handlas över börsen på samma sätt som man handlar aktier. Dock kan de i vissa fall även köpas och lösas in direkt hos fondbolaget.

Olika fonder har olika investeringsinriktning. Med investeringsinriktning menas vilken typ av finansiella instrument som fonden investerar i. Nedan redogörs i korthet för några av de vanligaste typerna av investeringsinriktningar för fonder. Utöver dessa finns det även fonder som investerar i speciella branscher, marknader och regioner.

I **aktiefonder** investeras allt eller huvudsakligen allt kapital i aktier eller aktierelaterade finansiella instrument. Förvaltningen av fonden sker efter analys av förväntningar om framtida marknadsutveckling. Att investera i en aktiefond, som har investerat i flertalet olika aktier, minskar den bolagsspecifika risken för investeraren jämfört med risken för aktieägaren som direktinvesterar i en eller i ett fåtal aktier. Därutöver slipper andelsägaren att själv välja ut, köpa, sälja och bevaka aktierna och annat förvaltningsarbete runt detta.

I **räntefonder** investeras allt eller huvudsakligen allt kapital i obligationer eller räntebärande instrument. Principen för räntefonder är densamma som för aktiefonder: investering sker i olika räntebärande instrument för att få riskspridning i fonden och förvaltningen i fonden sker efter analys av förväntningar om framtida ränteutveckling.

I **blandfonder** kan kapitalet investeras i såväl aktier, ränterelaterade instrument som andra fonder.

I **indexfonder** förvaltas inte fondkapitalet aktivt, utan kapitalet investeras istället i finansiella instrument som följer sammansättningen i ett visst bestämt index.

I **fond-i-fonder** investeras kapitalet i andra fonder. En fond-i-fond kan ses som ett alternativ till att själv välja

INFORMATION OM EGENSKAPER OCH RISKER AVSEENDE FINANSIELLA INSTRUMENT

att investera i flera olika fonder. En investerare kan därmed uppnå den riskspridning som en väl sammansatt egen fondportfölj kan ha. Det finns fond-i-fonder med olika investeringsinriktningar och risknivåer.

Hedgefonder är AIF:er med mycket fria investeringsregler, som kan ge förvaltaren möjlighet att investera i fler typer av tillgångar och använda i stort sett vilka investeringsstrategier som helst. Hedge betyder skydda på engelska. Trots att hedging är avsett att skydda mot oväntade förändringar i marknaden kan en hedgefond vara en fond med hög risk, då hedgefonder ofta är högt belånade. Skillnaderna är dock stora mellan olika hedgefonder och det finns även hedgefonder med låg risk. Tanken med hedgefonder är att investerare ska kunna få avkastning oavsett om marknaderna går upp eller ner. Investeringsinriktningen kan vara allt från aktier, valutor och räntebärande instrument till olika arbitrage-strategier (spekulation i förändringar av t.ex. räntor och/eller valutor). Hedgefonder använder sig ofta av derivatinstrument i syfte att öka eller minska fondens risk. Blankning är också ett vanligt inslag. Läs mer om derivatinstrument i avsnitt 2.13 och blankning i avsnitt 4.

För ytterligare information om fonder, se Fondbolagens Förenings hemsida, www.fondbolagen.se.

2.2. AKTIER

2.2.1. Aktier och aktiebolag

Aktier i ett aktiebolag ger ägaren rätt till en andel av bolagets aktiekapital. Går bolaget med vinst lämnar bolaget vanligen utdelning på aktierna. Aktier ger också rösträtt på bolagsstämman, som är det högsta beslutande organet i bolaget. Ju fler aktier ägaren har desto större andel av kapitalet, utdelningen och rösterna har aktieägaren. Beroende på vilken serie som aktierna tillhör kan rösträtten variera. Aktiebolag kan antingen vara privata eller publika. Endast publika bolag får låta aktierna handlas på en handelsplats.

2.2.2. Aktiekursen

Kursen (priset) på en aktie påverkas i första hand av utbudet respektive efterfrågan på den aktuella aktien vilket i sin tur, åtminstone på lång sikt, styrs av bolagets framtidsutsikter. En akties värdering grundas främst på marknadens analyser och bedömningar av bolagets möjligheter att göra framtida vinster. Den framtida utvecklingen i omvärlden av konjunktur, teknik, lagstiftning, konkurrens osv. avgör hur efterfrågan blir på bolagets produkter eller tjänster och är därför av

grundläggande betydelse för kursutvecklingen på bolagets aktier.

Det aktuella ränteläget spelar också en stor roll för prissättningen. Om marknadsräntorna stiger ger räntebärande finansiella instrument, som ges ut samtidigt (emitteras), bättre avkastning. Normalt sjunker då kurserna på aktier som handlas regelbundet och på redan utgivna räntebärande instrument. Skälet är att den ökade avkastningen på nyemitterade räntebärande instrument relativt sett blir bättre än avkastningen på aktier och på utgivna räntebärande instrument. Dessutom påverkas aktiekurserna negativt av att räntorna på bolagets skulder ökar när marknadsräntorna går upp, vilket minskar vinstutrymmet i bolaget.

Också andra förhållanden som är knutna direkt till bolaget, t.ex. förändringar i bolagets ledning och organisation, produktionsstörningar m.m., kan påverka bolaget negativt. Aktiebolag kan i värsta fall gå så dåligt att de måste försättas i konkurs. Aktiekapitalet, d.v.s. aktieägarnas insatta kapital, är det kapital som då först används för att betala bolagets skulder. Detta leder oftast till att aktierna i bolaget blir värdelösa.

Även kurserna på vissa större utländska reglerade marknader eller handelsplatser inverkar på kurserna i Sverige, bl.a. därför att flera svenska aktiebolag är noterade även på utländska marknadsplatser och prisutjämningar sker mellan marknadsplatserna. Kursen på aktier i bolag som tillhör samma branschsektor påverkas ofta av förändringar i kursen hos andra bolag inom samma sektor. Denna påverkan kan även gälla för bolag i olika länder.

Aktörerna på marknaden har olika behov av att investera kontanter (likvida medel) eller att få fram likvida medel. Dessutom har de ofta olika mening om hur kursen borde utvecklas. Dessa förhållanden, som även innefattar hur bolaget värderas, bidrar till att det finns såväl köpare som säljare. Är investerarna däremot samstämmiga i sina uppfattningar om kursutvecklingen så vill de antingen köpa och då uppstår ett köptryck från många köpare, eller så vill de sälja och då uppstår ett säljtryck från många säljare. Vid köptryck stiger kursen och vid säljtryck faller den.

En akties omsättning, d.v.s. hur mycket som köps och säljs av en viss aktie, påverkar i sin tur aktiekursen. Vid hög omsättning minskar skillnaden, även kallad spread, mellan den kurs som köparna är beredda att betala (köpkursen) och den kurs som säljarna begär (säljkursen). En aktie med hög omsättning, där stora belopp kan omsättas utan större inverkan på kursen,

INFORMATION OM EGENSKAPER OCH RISKER AVSEENDE FINANSIELLA INSTRUMENT

har en god likviditet och är därför lätt att köpa respektive att sälja. Bolagen på de reglerade marknadernas listor har ofta en högre likviditet. Olika aktier kan under dagen, eller under längre perioder, uppvisa olika rörlighet (volatilitet) i kurserna d.v.s. upp- och nedgångar samt storlek på kursförändringarna.

De kurser som aktierna har handlats till (betalkurser), såsom högst/lägst/senast betalt under dagen samt sist noterade köp/säljkurser samt uppgifter om handlad volym publiceras bl.a. i de flesta större dagstidningarna och på olika internetsidor som upprättas av marknadsplatser, värdepappersföretag och medieföretag. Hur aktuella dessa kursuppgifter är kan variera beroende på sättet de publiceras på.

2.2.3. Olika aktieserier

Aktier i ett bolag kan finnas i olika serier, vanligen A- och B-aktier med olika rösträtt. A-aktier ger normalt en röst medan B-aktier ger en begränsad rösträtt, oftast en tiondels röst. Skillnaderna i röststyrka beror bl.a. på att man vid ägarspridning vill värna om grundarnas eller ägarnas inflytande över bolaget genom att ge dem en starkare rösträtt. Nya aktier som ges ut får då ett lägre röstvärde än den ursprungliga A-serien och betecknas med B, C eller D etc.

2.2.4. Marknadsintroduktion, privatisering och uppköp

Marknadsintroduktion (eng. Initial Public Offering, IPO) innebär att aktier i ett bolag introduceras på aktiemarknaden, d.v.s. upptas till handel på en reglerad marknad eller en annan handelsplats. Allmänheten erbjuds då att teckna (köpa) aktier i bolaget. Oftast rör det sig om ett befintligt bolag, som inte tidigare handlats på en reglerad marknad eller annan handelsplats, där ägarna beslutat att vidga ägarkretsen och underlätta handeln i bolagets aktier.

Om ett statligt ägt bolag introduceras på marknaden kallas detta för privatisering.

Uppköp går i regel till så att någon eller några investerare erbjuder aktieägarna i ett bolag att sälja sina aktier på vissa villkor. Om uppköparen får in 90 % eller mer av antalet aktier i det uppköpta bolaget, kan uppköparen begära tvångsinlösen av kvarstående aktier från de ägare som ej accepterat uppköpserbjudandet. Vid tvångsinlösen efter ett uppköpserbjudande ska lösenbeloppet motsvara det erbjudna vederlaget i uppköpserbjudandet, om inte särskilda skäl motiverar något annat.

2.2.5. Emissioner

Om ett aktiebolag vill utvidga sin verksamhet krävs ofta ytterligare aktiekapital. Detta skaffar bolaget genom att ge ut nya aktier genom en nyemission. Oftast får de gamla ägarna teckningsrätter som ger företräde att teckna aktier i en nyemission. Antalet aktier som får tecknas sätts normalt i förhållande till hur många aktier ägaren tidigare hade. Tecknaren måste betala ett visst pris (emissionskurs), oftast lägre än marknadskursen, för de nyemitterade aktierna. Direkt efter det att teckningsrätterna – som normalt har ett visst marknadsvärde – avskilts från aktierna, sjunker vanligen kursen på aktierna. Samtidigt ökar antalet aktier för de aktieägare som tecknat. De aktieägare som inte tecknar kan, under teckningstiden, som oftast pågår några veckor, sälja sina teckningsrätter på den marknadsplats där aktierna handlas. Efter teckningstiden förfaller teckningsrätterna och blir därmed obrukbara och värdelösa.

Aktiebolag kan även genomföra en s.k. riktad nyemission, vilket genomförs som en nyemission men enbart riktad till en viss krets investerare. Aktiebolag kan även genom s.k. apportemission ge ut nya aktier för att förvärva andra bolag, affärsrörelser eller tillgångar i annan form än pengar. Såväl vid riktad nyemission som vid apportemission sker utspädning av befintliga aktieägares andel av antalet röster och aktiekapital i bolaget, men antalet innehavda aktier och marknadsvärdet på det investerade kapitalet påverkas normalt inte.

Om tillgångarna eller de reserverade medlen i ett aktiebolag har ökat mycket i värde, kan bolaget föra över en del av värdet till sitt aktiekapital genom en s.k. fondemission. Vid fondemission tas det hänsyn till antalet aktier som varje aktieägare redan har. Antalet nya aktier som tillkommer genom fondemissionen sätts i förhållande till hur många aktier ägaren tidigare hade. Genom fondemissionen får aktieägaren fler aktier, men ägarens andel av bolagets ökade aktiekapital förblir oförändrad. Kursen på aktierna sänks vid en fondemission, men genom ökningen av antalet aktier bibehåller aktieägaren ett oförändrat marknadsvärde på sitt investerade kapital. Ett annat sätt att genomföra fondemission är att bolaget skriver upp kvotvärdet på aktierna. Aktieägaren har efter uppskrivning ett oförändrat antal aktier och marknadsvärde på sitt investerade kapital.

2.2.6. Kvotvärde, split och sammanläggning av aktier

En akties kvotvärde är den andel som varje aktie representerar av bolagets aktiekapital. En akties

INFORMATION OM EGENSKAPER OCH RISKER AVSEENDE FINANSIELLA INSTRUMENT

kvotvärde erhålls genom att dividera aktiekapitalet med det totala antalet aktier. Ibland vill bolagen ändra kvotvärdet, t.ex. därför att kursen har stigit kraftigt. Genom att dela upp varje aktie på två eller flera aktier genom en s.k. split, minskas kvotvärdet och samtidigt sänks kursen på aktierna. Aktieägaren har dock kvar sitt kapital oförändrat efter en split, men detta är fördelat på fler aktier som har ett lägre kvotvärde och en lägre kurs per aktie.

Omvänt kan en sammanläggning av aktier, s.k. omvänd split, göras om kursen sjunkit kraftigt. Då slås två eller flera aktier samman till en aktie. Aktieägaren har dock efter en sammanläggning av aktier samma kapital kvar, men detta är fördelat på färre aktier som har ett högre kvotvärde och en högre kurs per aktie.

2.2.7. Special Purpose Acquisition Companies (SPAC)

Special Purpose Acquisition Companies (SPAC-bolag) är skalbolag som noteras på en handelsplats med intentionen att i framtiden förvärva en inkomstdrivande affärsverksamhet, t.ex. ett annat bolag. Bakom SPAC-bolagen står ofta personer med gedigen erfarenhet och kunskap om den ekonomiska sektorn. Det är expertisen hos denna bolagsledning som ska locka till sig investerare att investera kapital i SPAC-bolaget för att möjliggöra för bolagsledningen att i framtiden genomföra bolagsförvärv som kan generera inkomster. Den som investerar kapital i ett tomt SPAC-bolag gör det således utan vetskap om vad det är för typ av verksamhet som SPAC-bolaget kommer att bedriva i framtiden.

Ett SPAC-bolags livscykel delas vanligtvis upp i tre faser:

- 1) Det första steget är en marknadsintroduktion där investerare erbjuds möjlighet att teckna aktier i det tomma SPAC-bolaget som ska noteras.
- 2) Det andra steget är när det noterade SPAC-bolaget söker efter ett målbolag att förvärva.
- 3) Det tredje och sista steget är förvärvet av målbolaget som vanligtvis genomförs genom en fusion.

SPAC-bolagets olika faser är förknippade med olika nivåer av risk. Generellt sett är de två första faserna förknippade med högst risk. Detta är för att investeringen i detta skede enbart är spekulativ – investeraren vet inte med säkerhet vilken verksamhet som kommer bedrivas av bolaget och kan inte heller göra några konkreta analyser av vad bolagets framtida

inkomster och kostnader kan komma att uppgå till. Därutöver är investeraren exponerad mot förvärvsrelaterade risker eftersom denne inte vet när det tilltänkta bolagsförvärvet kommer att ske (eller ens om det över huvud taget kommer att ske). SPAC-bolagen har ibland som mål att ett bolagsförvärv ska ske inom exempelvis 36 månader från marknadsintroduktionen, men SPAC-bolaget kan inte lämna några garantier därom. Det finns således en risk att det tomma SPAC-bolaget tvingas träda i likvidation och avnoteras från handelsplatsen utan att ett bolagsförvärv ens lyckas genomföras.

Om SPAC-bolaget hittar ett lämpligt målbolag och lyckas förvärva det övergår dock SPAC-bolagets riskprofil till den hos ett vanligt noterat aktiebolag.

2.3. INDEXOBLIGATIONER/AKTIEINDEXOBLIGATIONER

Indexobligationer/aktieindexobligationer är obligationer där avkastningen i stället för ränta är beroende av t.ex. ett aktieindex. Utvecklas indexet positivt följer avkastningen med. Vid en negativ indexutveckling kan avkastningen utebli. Indexobligationer benämns ofta också som kapitalskyddade produkter. Med detta begrepp avses att, oavsett om produkten ger avkastning eller inte, så återbetalas det nominella beloppet, vanligtvis investeringsbeloppet minskat med eventuellt erlagd överkurs på inlösendagen. Indexobligationer har på så sätt en begränsad förlustrisk jämfört med t.ex. aktier och fondandelar. Risken med en investering i en aktieindexobligation kan, förutom eventuellt betald överkurs och kostnader, definieras som den alternativa avkastningen, d.v.s. den avkastning som investeraren skulle ha fått på det investerade beloppet om denne investerade kapitalet någon annanstans. Observera dock att kapitalskyddet inte gäller om emittenten försätts i konkurs eller blir föremål för företagsrekonstruktion med offentligt ackord (nedsättning av fordringsbeloppet).

Indexobligationer kan ha olika benämningar som aktieindexobligationer, SPAX, aktieobligationer, kreditkorgsobligationer, räntekorgsobligationer, valutakorgsobligationer o.s.v. beroende på vilket underliggande tillgångsslag som bestämmer obligationens avkastning.

2.4. DEPÅBEVIS

Svenskt depåbevis är ett bevis om rätt till utländska aktier, som utgivaren av beviset förvarar/innehar för innehavarens räkning. Depåbevis handlas precis som aktier på en reglerad marknad eller handelsplats och prisutvecklingen följer normalt prisutvecklingen på den utländska marknadsplats där aktien handlas. Utöver de

INFORMATION OM EGENSKAPER OCH RISKER AVSEENDE FINANSIELLA INSTRUMENT

generella risker som finns vid handel med aktier eller andra typer av andelsrätter bör eventuell valutakursrisk beaktas.

2.5. KONVERTIBLER

Konvertibler (konverteringslån eller konvertibler) är räntebärande värdepapper (lån till utgivaren/emittenten av konvertibeln) som inom en viss tidsperiod kan bytas ut mot aktier. Avkastningen på konvertiblerna, d.v.s. kupongräntan, är vanligen högre än utdelningen på utbytesaktierna. Konvertibelkursen uttrycks i procent av det nominella värdet på konvertibeln.

2.6. OMVÄNDA KONVERTIBLER

Omvända konvertibler är ett mellanting mellan en ränte- och en aktieinvestering. Den omvända konvertibeln är knuten till en eller flera underliggande aktier eller index. Denna investering ger en ränta, d.v.s. en fast, garanterad avkastning. Om de underliggande aktierna eller indexen utvecklas positivt återbetalas det investerade beloppet plus den fasta avkastningen. Om de underliggande aktierna eller indexen däremot skulle falla, finns det en risk att innehavaren i stället för det investerade beloppet, utöver en på förhand fastställd avkastning, kan få en eller flera aktier som ingår i den omvända konvertibeln eller motsvarande kontantlikvid.

2.7. AKTIEOPTIONER OCH AKTIEINDEX-OPTIONER

Aktieoptioner finns av olika slag. Förvärvade köpoptioner (eng. call options) ger innehavaren rätt att inom en viss tidsperiod köpa redan utgivna aktier till ett på förhand bestämt pris. Säljoptioner (eng. put options) ger omvänt innehavaren rätt att inom en viss tidsperiod sälja aktier till ett på förhand bestämt pris. Mot varje förvärvat option svarar en utfärdad option. Risken för den som förvärvar en option är att den minskar i värde eller förfaller värdelös på slutdagen, om inte riskbegränsande åtgärder vidtas. I det senare fallet är den premie som betalas för optionen vid förvärvet helt förbrukad. Utfärdaren av en option löper en risk som i vissa fall kan vara obegränsat stor, om inte riskbegränsande åtgärder vidtas. Kursen på optioner påverkas av kursen på motsvarande underliggande aktier eller index, men oftast med större kurssvängningar och prispåverkan än dessa.

Den mest omfattande handeln i aktieoptioner sker på de reglerade marknaderna. Där förekommer även handel med aktieindexoptioner. Dessa indexoptioner ger vinst eller förlust direkt i kontanter (kontantavräkning) utifrån utvecklingen av ett underliggande index. Se även avsnitt 2.13 om derivat.

2.8. AKTIETERMINER OCH AKTIEINDEX-TERMINER

En termin innebär att parterna ingår ett ömsesidigt bindande avtal med varandra om köp respektive försäljning av en underliggande tillgång till ett på förhand avtalat pris och med leverans eller annan verkställighet, t.ex. kontantavräkning, av avtalet vid en i avtalet angiven tidpunkt (stängningsdagen). Någon premie betalas inte eftersom parterna har motsvarande skyldigheter enligt avtalet.

Det finns två huvudsakliga typer av terminer och de kallas för futures och forwards. Skillnaden mellan en future och en forward består i hur avräkningen går till, det vill säga när man som part i ett kontrakt får betalt eller betalar beroende på om positionen gett vinst eller förlust. För en future sker en daglig avräkning i form av löpande betalningar mellan köpare och säljare på basis av värdeförändringen dag för dag av underliggande tillgång. För en forward sker avräkning först i anslutning till instrumentets slutdag. Se även avsnitt 2.13 om derivat.

2.9. WARRANTER

Handel förekommer också med vissa köp- och säljoptioner med längre löptider, i Sverige vanligen kallade warranter. Warranter kan utnyttjas för att köpa eller sälja underliggande aktier eller i andra fall ge kontanter om kursen på underliggande aktie utvecklas på rätt sätt i förhållande till warrantens lösenpris. Teckningsoptioner (eng. subscription warrants) avseende aktier kan inom en viss tidsperiod utnyttjas för teckning av motsvarande nyutgivna aktier. Se även avsnitt 2.13 om derivat.

2.10. HÄVSTÅNGSCERTIFIKAT

Hävstångscertifikat, som ofta kallas enbart certifikat eller i vissa fall bevis, är ofta en kombination av exempelvis en köp- och en säljoption och är beroende av en underliggande tillgång, t.ex. en aktie, ett index eller en råvara. Ett certifikat har inget nominellt belopp. Hävstångscertifikat ska inte förväxlas med t.ex. företagscertifikat, vilket är ett slags skuldebrev som kan ges ut av företag i samband med att företaget lånar upp pengar på kapitalmarknaden.

En utmärkande egenskap för hävstångscertifikat är att relativt små kursförändringar i underliggande tillgång kan medföra avsevärda förändringar i värdet på innehavarens investering. Dessa förändringar i värdet kan vara till investerarens fördel, men de kan också vara till investerarens nackdel. Innehavare bör vara särskilt uppmärksamma på att hävstångscertifikat kan falla i värde och även förfalla helt utan värde. Hela eller delar

INFORMATION OM EGENSKAPER OCH RISKER AVSEENDE FINANSIELLA INSTRUMENT

av det investerade beloppet kan då förloras. Motsvarande resonemang kan i många fall gälla även för optioner och warranter. Se även avsnitt 2.13 om derivat.

2.11. KRYPTOTILLGÅNGAR OCH FINANSIELLA INSTRUMENT MED KRYPTOTILLGÅNGAR SOM UNDERLIGGANDE TILLGÅNG

Kryptotillgångar (eller kryptovalutor) saknar en allmänt accepterad definition. Enkelt sett kan de dock beskrivas som en digital tillgång som kan överföras och lagras elektroniskt med hjälp av teknik för distribuerad liggare (t.ex. blockchain) eller liknande teknik. Kryptotillgångar kan variera väldigt mycket i pris. Det är möjligt att förvärva och själv äga kryptotillgångar och på så sätt direkt dra nytta, eller lida, av tillgångarnas upp- respektive nedgångar. Ofta väljer dock investerare i stället att förvärva finansiella instrument med kryptotillgången som underliggande tillgång.

Oavsett på vilket sätt investeraren exponerar sig mot kryptotillgången, är investeringen riskfylld av flera anledningar. Bland annat finns risker kopplade till genomlysningen av kryptotillgången, dess volatilitet och värdering samt bristande konsumentskydd. Detta innebär att instrument som har kryptovaluta som underliggande tillgång ska handlas med stor försiktighet. Dessa instrument, främst certifikat och s.k. trackercertifikat, är komplexa i sig och får ytterligare en dimension av komplexitet när den underliggande tillgången i sig är svårvärderad och svår att förstå. Se även avsnitt 2.13 om derivat.

2.12. RÄNTERELATERADE INSTRUMENT

Ett räntebärande finansiellt instrument är en fordringsrätt på utgivaren (emittenten) av ett lån. Avkastning lämnas vanligtvis i form av ränta. Det finns olika former av räntebärande instrument beroende på vilken emittent som gett ut instrumentet, den säkerhet som emittenten kan ha ställt för lånet, löptiden fram till återbetalningsdagen och formen för utbetalning av räntan. En vanlig typ av räntebärande finansiellt instrument är obligationer. Obligationer kan t.ex. utfärdas av bolag (företagsobligationer), en stat (statsobligationer) eller en kommun (kommunobligationer), i stället för annan typ av skuldfinansiering. Obligationer är löpande skuldebrev som intygar att innehavaren har lånat ut pengar till den som har utfärdat obligationen. Det finns olika typer av obligationer och det är viktigt att du som investerare förstår vilken typ av obligation du kommer att investera i och vilka risker investeringen innebär. Se nedan om olika typer av räntebärande instrument och risker.

Risken i ett räntebärande instrument utgörs dels av den kursförändring (kursrisk) som kan uppkomma under löptiden på grund av att marknadsräntorna förändras, dels av att emittenten kanske inte klarar att göra räntebetalningar eller återbetala lånet (kreditrisk). Lån för vilka fullgod säkerhet för återbetalningen har ställts är typiskt sett mindre riskfyllda än lån utan säkerhet. Generellt anses risken för förlust på räntebärande instrument vara lägre än för aktier. Ett räntebärande instrument utgivet av en emittent med hög kreditvärdighet kan således vara ett bra alternativ för den som vill minimera risken att sparkapitalet minskar i värde och kan vara att föredra vid ett kortsiktigt sparande. Även vid långsiktigt sparande där kapitalet inte ska äventyras, t.ex. för pensionsåtaganden, är inslag av räntebärande investeringar mycket vanliga. Nackdelen med en räntebärande investering är att den i regel ger en låg värdestegring. Exempel på räntebärande investeringar är sparkonton, privatobligationer och räntefonder.

Kurserna fastställs löpande såväl på instrument med kort löptid (mindre än ett år), t.ex. statsskuldväxlar, som på instrument med längre löptider, t.ex. obligationer. Detta sker på penning- och obligationsmarknaden. Marknadsräntorna påverkas av analyser och bedömningar som Riksbanken och andra större institutionella marknadsaktörer gör av hur utvecklingen av ett antal ekonomiska faktorer såsom inflation, konjunktur, ränteutvecklingen i Sverige och i andra länder osv kommer att utvecklas på kort och lång sikt. Riksbanken vidtar även s.k. penningpolitiska operationer i syfte att styra utvecklingen av marknadsräntorna så att inflationen håller sig inom fastställda mål. De finansiella instrument som handlas på penning- och obligationsmarknaden, t.ex. statsobligationer, statsskuldväxlar och bostadsobligationer, handlas ofta i mycket stora poster (mångmiljonbelopp).

En form av räntebärande instrument är s.k. diskonteringspapper där instrumentet säljs med rabatt. Vid försäljningen beräknas priset på instrumentet genom att diskontera lånebeloppet inklusive beräknad ränta till nuvärde. Nuvärdet eller kursen är lägre än det belopp som erhålls vid återbetalningen (nominella beloppet). Bankcertifikat och statsskuldväxlar är exempel på diskonteringspapper, liksom obligationer med s.k. nollkupongskonstruktion.

Det förekommer även ränteinstrument och andra sparformer där räntan är skyddad mot inflation och investeringen därför ger en fast, real ränta.

Om marknadsräntorna går upp kommer kursen på tidigare utgivna räntebärande finansiella instrument att

INFORMATION OM EGENSKAPER OCH RISKER AVSEENDE FINANSIELLA INSTRUMENT

falla om de har fast ränta, eftersom nya lån ges ut med en räntesats som följer aktuell marknadsränta och därmed ger högre ränta än vad det utgivna instrumentet ger. Omvänt stiger kursen på utgivna instrument när marknadsräntan går ned.

Lån utgivna av stater och kommuner anses vara riskfria vad gäller återbetalningen, vilket således gäller för stats- och kommunobligationer. Andra emittenter än stater och kommuner kan ibland, vid utgivning av obligationer, ställa säkerhet i form av andra finansiella instrument eller annan egendom (sak- eller realsäkerhet).

Det finns även andra räntebärande instrument som innebär en högre risk än obligationer om emittenten skulle få svårigheter att återbetala lånet, t.ex. förlagsbevis, eftersom de lånen återbetalas först efter det alla andra fordringsägare fått betalt. Villkorade konvertibla obligationer (eng. contingent convertibles), s.k. cocos, är en annan typ av komplex produkt med risker som kan vara mycket svåra att förstå. I grunden är de obligationer som under vissa förutbestämda händelser kan skrivas ned, det vill säga förlora hela eller delar av sitt värde, eller omvandlas till aktier.

En form av ränterelaterade instrument är säkerställda obligationer. Dessa är förenade med en särskild förmånsrätt enligt speciell lagstiftning. Regelverket kring säkerställda obligationer syftar till att en investerare ska få full betalning enligt avtalad tidplan även om obligationens utgivare skulle gå i konkurs, förutsatt att den egendom som säkerställer obligationen är tillräckligt mycket värd.

2.13. DERIVATINSTRUMENT

Derivatinstrument är ett finansiellt instrument vars värde är beroende på en annan underliggande tillgång. Derivatinstrument kan t.ex. vara optioner, terminer, warranter, swappar, contracts for difference (CFD). Det förekommer olika slag av underliggande tillgång, t.ex. aktier, obligationer, råvaror och valutor. Derivatinstrument kan t.ex. användas för att skapa ett skydd mot en oönskad prisutveckling på den underliggande tillgången eller för att uppnå vinst eller avkastning med en mindre kapitalinsats än vad som krävs för att göra en motsvarande affär direkt i den underliggande tillgången.

Kursen i ett derivatinstrument är beroende av kursen i den underliggande tillgången. En särskild omständighet är att prisutvecklingen på derivatinstrumentet oftast är kraftigare än prisutvecklingen på den underliggande tillgången. Prisgenomslaget kallas hävstångseffekt och kan leda till större vinst på insatt kapital än om

investeringen hade gjorts direkt i den underliggande tillgången. Dock kan hävstångseffekten lika väl medföra större förlust på derivatinstrumenten jämfört med värdeförändringen på den underliggande tillgången, om prisutvecklingen på den underliggande tillgången blir annorlunda än den förväntade. Hävstångseffekten, d.v.s. derivatinstrumentets förhöjda prisförändring jämfört med prisförändringen i den underliggande tillgången, varierar beroende på derivatinstrumentets konstruktion och användningssätt. Stora krav ställs därför på bevakningen av prisutvecklingen på derivatinstrumentet och på den underliggande tillgången. Investeraren bör i eget intresse vara beredd agera snabbt, ofta under dagen, om investeringen i derivatinstrument skulle komma att utvecklas i ofördelaktig riktning. Det är också viktigt att i sin riskbedömning beakta att möjligheten att utveckla en position/ett innehav kan försvåras vid en negativ prisutveckling.

För ytterligare information om derivatinstrument, se INFORMATION OM HANDEL MED OPTIONER, TERMINER OCH ANDRA DERIVATINSTRUMENT.

3. HANDEL MED FINANSIELLA INSTRUMENT

Handel med finansiella instrument sker i huvudsak i organiserad form vid en handelsplats. Handeln sker genom de värdepappersföretag som deltar i handeln vid handelsplatsen. Som kund måste du normalt kontakta ett sådant värdepappersföretag för att köpa eller sälja finansiella instrument. För mer information om var just ditt värdepappersföretag utför dina order, se aktuell policy för bästa orderutförande.

Handeln på reglerade marknader, handelsplattformar och andra platser utgör en andrahandsmarknad för finansiella instrument som ett bolag redan gett ut (emitterat). Om andrahandsmarknaden fungerar väl, d.v.s. det är lätt att hitta köpare och säljare och det noteras anbudskurser från köpare och säljare samt avslutskurser (betalkurser) från gjorda affärsavslut fortlöpande, har även bolagen en fördel genom att det blir lättare att vid behov emittera nya instrument och därigenom få in mer kapital till bolagets verksamhet. Förstahandsmarknaden, eller primärmarknaden, kallas den marknad där köp/teckning av nyemitterade instrument sker.

3.1. HANDELSPLATSER OCH ANDRA UTFÖRANDEPLATSER

Med handelsplatser avses reglerade marknader och de två formerna av handelsplattformar: MTF-plattform och OTF-plattform. Därtill kan kundens handel utföras via ett värdepappersföretag som agerar som

INFORMATION OM EGENSKAPER OCH RISKER AVSEENDE FINANSIELLA INSTRUMENT

systematisk internhandlare (SI), marknadsgarant eller annan person som tillhandahåller likviditet.

3.1.1. Reglerad marknad

På en reglerad marknad handlas olika typer av finansiella instrument. För finansiella instrument som har getts ut av aktiebolag är det endast instrument som har getts ut av publika aktiebolag som kan noteras och handlas på en reglerad marknad. Det ställs stora krav på sådana bolag, bl.a. avseende bolagets storlek, verksamhetshistoria, ägarspridning och offentlig redovisning av bolagets ekonomi och verksamhet.

I Sverige finns i dagsläget två reglerade marknader: NASDAQ Stockholm AB (Stockholmsbörsen) och Nordic Growth Market NGM AB (NGM).

3.1.2. MTF-plattform

En MTF-plattform (MTF) kan beskrivas som ett handelssystem som organiseras och tillhandahålls av en börs eller ett värdepappersföretag. Det ställs typiskt sett lägre krav, i form av t.ex. informationsgivning och verksamhetshistoria, på de finansiella instrument som handlas på en handelsplattform jämfört med finansiella instrument som handlas på en reglerad marknad.

I Sverige finns i dagsläget tre MTF:er: Spotlight, First North och Nordic MTF.

3.1.3. OTF-plattform

En OTF-plattform (OTF) är på många sätt lik en MTF-plattform. Men på en OTF-plattform får bara finansiella instrument som inte är aktier eller aktierelaterade värdepapper handlas, såsom obligationer och derivatinstrument. Vidare får OTF-plattformen ha friare regler för handeln inklusive ordermatchningen än vad reglerade marknader och MTF-plattformar får ha.

3.1.4. Systematisk internhandlare, marknadsgarant eller annan person som tillhandahåller likviditet

En systematisk internhandlare (SI) är ett värdepappersföretag som på ett organiserat, frekvent och systematiskt sätt handlar för egen räkning genom att utföra kundorder utanför en reglerad marknad eller en handelsplattform. En systematisk internhandlare är skyldig att offentliggöra marknadsmässiga anbud, d.v.s. köp- och säljpriser, för likvida finansiella instrument som handlas på en handelsplats och som den systematiska internhandlaren bedriver systematisk internhandel för.

Handel mot ett instituts eget lager eller mot andra kunder kan även äga rum genom ett värdepappersföretag utan att det är fråga om systematisk internhandel. Institutet i fråga utgör i sådant fall marknadsgarant eller annan tillhandahållare av likviditet.

3.1.5. Handels- och noteringslistor

När det gäller aktier delar vanligen handelsplatser in aktierna i olika listor, vilka publiceras t.ex. på handelsplatsens hemsida, i dagstidningar och andra medier. Avgörande för på vilken lista ett bolags aktier handlas kan vara bolagets börsvärde, t.ex. Stockholmsbörsens Large-, Mid- och Small cap. De mest omsatta aktierna kan också finnas på en särskild lista. Vissa värdepappersföretag publicerar även egna listor över finansiella instrument som handlas via institutet, kurser till vilka instrumenten handlas etc. Aktier på listor med höga krav och hög omsättning anses normalt kunna innebära en lägre risk än aktier på andra listor.

Information om kurser m.m. avseende aktier såväl som andra typer av finansiella instrument, exempelvis fondandelar, optioner och obligationer, publiceras också regelbundet via t.ex. handelsplatsernas hemsidor, i dagstidningar och andra medier.

4. BLANKNING

Blankning innebär att den som lånat finansiella instrument, och samtidigt förbundit sig att vid en senare tidpunkt till långivaren återlämna instrument av samma slag, säljer de lånade instrumenten. Vid försäljningen räknar låntagaren med att vid tidpunkten för återlämnandet kunna anskaffa instrumenten på marknaden till ett lägre pris än det till vilka de lånade instrumenten såldes. Skulle priset i stället ha gått upp, uppstår en förlust, vilken vid en kraftig prishöjning kan bli avsevärd.

Till skillnad från vissa delar av världen är det inom EU i princip otillåtet med s.k. naken blankning. Naken blankning innebär att säljaren vid tidpunkten för blankningen inte har lånat värdepappret eller försäkrat sig om att det kan lånas.

5. BELÅNING

Det går att belåna finansiella instrument. För att göra det krävs dock en godkänd kreditbedömning och ett kreditavtal. Detta innebär att låntagaren lånar pengar med de finansiella instrumenten som säkerhet (pant). Med de lånade pengarna kan låntagaren investera mer pengar i finansiella instrument än vad denne hade haft möjlighet till utan lånet.

Om du investerar lånade pengar i finansiella instrument innebär detta, utöver möjligheten till högre avkastning,

INFORMATION OM EGENSKAPER OCH RISKER AVSEENDE FINANSIELLA INSTRUMENT

även att du utsätter sig för högre risk. Denna utökade risk fungerar på liknande sätt som vid handel av finansiella instrument med inbyggd hävstång (se exempelvis avsnitt 2.10 om hävstångscertifikat).

Om du har finansierat en investering med lånade pengar och investeringen därefter sjunker kraftigt i värde, kan detta få som konsekvens att långivaren på egen hand säljer de värdepapper som du pantsatt som säkerhet för lånet och du kan även behöva skjuta till ytterligare likvida medel för att läka säkerhetsbristen.

Ytterligare allmän information om olika typer av finansiella instrument och handel med finansiella instrument jämte förslag till ytterligare litteratur på området återfinns också t.ex. på Konsumenternas bank- och finansbyrås hemsida, www.konsumenternas.se och på SwedSecs hemsida, www.swedsec.se.